

Юровська Галина Валентинівна,
суддя Конституційного Суду України, кандидат юридичних наук,
заслужений юрист України

РОЛЬ ДОКТРИНИ ЛЕОНІДА ЮЗЬКОВА У СТАНОВЛЕННІ УКРАЇНСЬКОГО КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМУ

«Людина в цивілізованому світі має широкі права і свободи не тому, що вони проголошені Конституцією; Конституція проголошує ці права і свободи тому, що людина наділена ними від природи»

Леонід Юзьков

Становлення українського конституціоналізму має досить давню та тривалу історію, яка розпочалася ще до прийняття Конституції України – закону, який заклав чіткі підвалини гарантій прав людини і громадянина в нашій країні та функціонування всіх державних інституцій в інтересах Українського народу.

Прийняттю Основного Закону України передували численні наукові розробки та обговорення концепцій нормативного акту, який по факту став соціальним договором, що об'єднав усе українське суспільство. Конституція України виявилася тим актом, який обмежив поведінку посадових осіб в державі, сприяв викоріненню тоталітарного свавілля та утвердженню нашої держави як повноцінного гравця на міжнародній арені, адже держава, поведінка в якій регламентується конституційними нормами, набагато сильніша, ніж держава в якій правлять окремі групи людей, або панує анархія чи беззаконня.

Серед великої кількості науковців, що свого часу стояли у витоків української незалежності та напружували фундамент для прийняття 28 червня 1996 року Конституції України [1], основоположником вітчизняного конституціоналізму (саме того конституціоналізму, який притаманний демократичній і незалежній, суверенній, правовій державі) по праву можна вважати першого Голову Конституційного Суду України – Леоніда Петровича Юзькова.

Леонід Юзьков – особистість неординарна та феноменальна. Він, як вчений-конституціоналіст із самого початку своєї професійної діяльності висловлював погляди, що кардинально відрізнялися від існуючої тоді офіційної юридичної доктрини СРСР щодо превалюючої ролі держави над її громадянами.

Вже наприкінці 1960-х рр. він почав працювати над актуальним на той час питанням впровадження в організацію і функціонування державних органів досягнення науки управління, пізніше – розкрив зміст територіального і територіально-галузевого принципів побудови системи виконавчо-розпорядчих органів місцевих рад, працював над питаннями розвитку правової держави [2].

Активна діяльність Леоніда Петровича Юзькова щодо становлення й розвитку парадигми конституціоналізму припала на 1990–1995 рр., коли він фактично став одним з творців нової конституційної системи незалежної України [3]. У цьому аспекті варто звернути увагу на його участь у підготовці:

- Декларації про державний суверенітет України від 16 липня 1990 року № 55-ХІІ, яка проголосила державний суверенітет України як верховенство, самостійність, повноту і неподільність влади Республіки в межах її території та незалежність і рівноправність у зовнішніх зносинах [4];

- Акту проголошення незалежності України від 24 серпня 1991 року, який виходив з права на самовизначення та продовження тисячолітньої традиції державотворення в Україні [5].

- Закону України «Про Конституційний Суд України» від 3 червня 1992 року № 2400-ХІІ, де були викладені основні підходи бачення цього органу, основи його діяльності в контексті захисту прав людини і громадянина, захисту конституційних цінностей [6].

У своїй конституційно-правовій проектній діяльності Леонід Юзьков широко спирався як на вітчизняний, так і на міжнародний досвід – досвід інших зарубіжних країн, брав участь у багатьох міжнародних форумах, що знайшло відображення у нетипових і прогресивних на той час поглядах.

Враховуючи професіоналізм Леоніда Юзькова, Верховна Рада України Постановою «Про Голову Конституційного Суду України» від 1 липня 1992 року № 2529-ХІІ [7] обрала його на цю високу державну посаду. Водночас, повноцінний склад Конституційного Суду України сформувати на той час не вдалося.

Указом Президента України «Про Академію правових наук України» від 23 липня 1993 року № 275/93 Леоніда Юзькова було затверджено одним із дійсних членів-засновників Академії правових наук України [8].

На цьому науково-практична діяльність Леоніда Юзькова як конституціоналіста не зупинилася, а навпаки перейшла в нове русло – у сферу напрацювання гуманістично-ціннісного проекту Конституції України та підвалин для функціонування органу конституційної юрисдикції.

У своїх поглядах на правову державу та перспективи її розбудови Леонід Юзьков показав чіткі субординаційні зв'язки між такими правовими регуляторами як Конституція, закони та підзаконні акти, наголошуючи на тому, що над Конституцією не можуть стояти будь-які нормативні акти. Вчений приділив увагу й співставленню проекту Конституції та її концепції. Концепція визначала основні методологічні позиції, найважливіші засади майбутнього Основного Закону України і виступала його науковою моделлю. Проект Конституції втілював цю модель, методологічні позиції і засади у нормативно-правову матерію. Між обома документами не могло бути тотожності, але проект Конституції мав втілювати суть, головну лінію, квінтесенцію концепції. Концепція не була завжди сталою і могла зазнавати змін і певних уточнень [9, с. 7–10].

Загалом його доктринальні погляди щодо майбутнього вітчизняного конституціоналізму коротко можна представити у вигляді таких позицій:

- в тексті Конституції має бути закріплено політико-правове поняття «Український народ», а не «народ України» [10, с. 6];

- Основний Закон України має ґрунтуватися на Декларації про державний суверенітет України, закріпивши, розвинувши і конкретизувавши її положення. В основі має бути народовладдя, рівноправність економічної, політичної та ідейної свободи суспільства;

- Конституція має стати серцевиною правової системи, закріпивши пріоритет загальнолюдських цінностей над класовими;

- в Основному Законі, як стабільному юридичному документі, що охоплює узгоджену систему правових норм, мають бути відображені засади відносин між державою, суспільством і людиною [11, с. 201–215];

- Конституція приймається виключно демократичним шляхом, а тому є правовою. З огляду на це, конституційними мають бути всі інші закони та дії влади;

- найвища легітимність Конституції може бути досягнута шляхом прийняття її всенародним голосуванням, референдумом. Водночас, вчений припускав, що на референдум може виноситися попередньо схвалений Верховною Радою України текст Конституції;

- норми Конституції мають стати нормами прямої дії, що захищаються державою. При цьому вони не мають бути абсолютно незаперечними. Проте, їх юридичне заперечення можливе лише за допомогою чітко закріплених у самій же Конституції процедур;

- механізм внесення змін і доповнень до Конституції має бути жорстким і чітко регламентованим [12; с. 18–20];

- має бути реалізовано інститут так званих «конституційних законів», які повинні стати фактичними супутниками Основного Закону і регламентувати ті ж самі відносини. Але до їх відання має бути віднесено не весь комплекс конституційної матерії, але лише певні, до того ж найважливіші, її частини, сторони, сфери. Сама Конституція України через її специфіку Основного Закону суспільства і держави, на думку вченого, таку роль в повному обсязі виконати не може [13; с. 11–12].

Серед головних проблем українського конституціоналізму особливу увагу Леонід Юзьков приділяв питанню охорони (захисту) Конституції, яку на його думку мав здійснювати Конституційний Суд України, як орган, до прерогативи якого були б віднесені питання відповідності Конституції законів та інших нормативних актів. Істотна роль Конституційного Суду в розбудові української правової держави мала бути реалізована через виконання триєдиного завдання: утвердження верховенства права, забезпечення конституційної законності та формування правової культури [14; с. 12–14].

Леонід Юзьков на жаль не зміг дожити до прийняття Конституції України 1996 року, проте його наукові ідеї та бачення щодо пріоритету загальнолюдських цінностей, концепції незалежної, демократичної, правової держави, гарантії забезпечення конституційних прав і свобод людини і громадянина знайшли своє відображення в Основному Законі України, що стало основою подальшого розвитку вітчизняного конституціоналізму.

Література:

1. Конституція України від 28 черв. 1996 р. / Відомості Верховної Ради України, 1996. № 30. Ст. 141.
2. Над Конституцією – лише Бог / журнал «Віче», 2011. вересень. № 17. URL: <https://veche.kiev.ua/journal/2698/>
3. Ігор Головань Пам'яті Леоніда Юзькова / Українська правда, 2015. 27 лютого. URL: <https://blogs.pravda.com.ua/authors/golovan/54ef9b70158ba/>.
4. Декларація про державний суверенітет України від 16 лип. 1990 р. № 55-XII / Відомості Верховної Ради УРСР, 1990. № 31. Ст. 429.
5. Про проголошення незалежності України : Постанова Верховної Ради Української РСР від 24 серп. 1991 р. № 1427-XII / Відомості Верховної Ради України, 1991. № 38. Ст. 502.
6. Про Конституційний Суд України : Закон України від 3 черв. 1992 р. № 2400-XII (втратив чинність) / Відомості Верховної Ради України, 1992. № 33. Ст. 471.
7. Про Голову Конституційного Суду України : Постанова Верховної Ради України від 1 лип. 1992 р. № 2529-XII / Відомості Верховної Ради України, 1992. № 37. Ст. 554.
8. Про Академію правових наук України : Указ Президента України від 23 лип. 1993 р. № 275/93 / офіц. веб-портал Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/275/93#Text>.
9. Корольок В. О. Провісник нового і праведного закону (штрихи до портрета Леоніда Юзькова на тлі історичної епохи). К. : Юрінком-Інтер, 2014. 240 с.
10. Жити за власною Конституцією : інтерв'ю з професором Київського університету Леонідом Петровичем Юзьковим, керівником робочої групи Конституційної комісії Верховної Ради УРСР. Наука і суспільство, 1991. № 9. С. 3–6.

11. Цветков В. В., Юзьков Л. П., Фрицький О. Ф. Наука управління і місцеві ради. К. : Вид-во «Вища школа», 1970. С. 166–298.

12. Юзьков Л. П. Верховенство Конституції і конституційність законів. Правова система України: теорія і практика: тези доп. і наук. повідомл. наук.-практ. конф. (Київ, 7-8 жовтня 1993 р.). К., 1993. С. 17–20.

13. Юзьков Л. П. Конституційні закони: утвердження концепції і становлення практики. Радянське право, 1991. № 5. С. 12–14.

14. Розвадовський В. І. Професор Л. П. Юзьков як основоположник доктрини конституційного судочинства в Україні (за матеріалами першого закону про Конституційний Суд України 1992 року). Європейські спільні демократичні цінності та конституційний процес в Україні: проблеми теорії і практики : матеріали круглого столу, м. Івано-Франківськ, 22 грудня 2017 року / [упорядник В.І. Розвадовський]. Івано-Франківськ : «Супрун В.П.», 2018. С. 12–14.

*Яїцька Дар'я Ігорівна,
аспірантка кафедри адміністративного права
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

ОНЛАЙН-ОПИТУВАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ УЧАСТІ ГРОМАДЯН В УПРАВЛІННІ ДЕРЖАВНИМИ СПРАВАМИ В УКРАЇНІ

Однією з основних умов відкритого демократичного публічного управління є належне забезпечення участі громадян в управлінні державними справами. Теорія адміністративного права поділяє громадську участь на таку, яка здійснюється з ініціативи громадян, та ту, що реалізується за ініціативою публічної адміністрації, об'єднуючи ці моделі в єдине поняття «партисипативний механізм у публічному адмініструванні» [1, с.51].

Науковці, якими досліджується громадська думка як важливий елемент прийняття управлінських рішень, зазначають, що вона характеризується тим, що постає у двох вимірах. Із одного боку – як оціночне судження, адже громадська думка завжди містить оцінку громадськістю конкретних проблем, явищ, процесів суспільного життя, ставлення до конкретних об'єктів дійсності. Тому вона є сукупним оціночним судженням певної групи людей щодо подій, явищ соціальної дійсності. Із іншого боку – як важлива соціальна інституція – у демократичному суспільстві вона є одним із елементів прийняття рішень на всіх рівнях управління (державному, регіональному, муніципальному). Як і всі соціальні інституції, громадська думка перетворює невпорядковані, стихійні соціальні взаємодії між населенням та управлінськими структурами на впорядковані, тривалі, контрольовані [2, с. 57-60].

Опитування – це одна з форм виявлення громадської думки органами публічного управління. На відміну від референдуму як закріпленого на рівні закону способу визначення ставлення громадян до тих чи інших питань, опитування, анкетування не мають встановленого законодавством єдиного механізму застосування. При цьому, на сьогоднішній день опитування як інструмент онлайн-участі громадян в управлінні державними справами в Україні набули популярності, адже дозволяють громадськості впливати на процес публічного управління, не виходячи з дому, з використанням інформаційно-комунікаційних технологій.

В умовах воєнного стану в Україні, введеного Президентом України 24 лютого 2022 року через збройну агресію РФ, який триває дотепер та має суттєвий, часто непоправний, негативний вплив на життя народу України, Міністерством цифрової трансформації України (далі – Мінцифри) було запущено онлайн-опитування громадян на